

Inger Askehave & Marianne Grove Ditlevsen**

Berge, Coppock, Maagerø (red.): *Å skape mening med språk. En samling artikler av M.A.K. Halliday, R. Hasan og J.R. Martin. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag as, 1998*

Abstract

The aim of this review article is to evaluate and discuss the above collection of systemic functional articles – translated into Norwegian and edited by Berge, Coppock and Maagerø. Furthermore, the article introduces the core concepts of SFL and provides an overview of the use of SFL in a Danish context.

1. Indledning

Så er det her! – det første værk om systemisk funktionel lingvistik udgivet på et af de skandinaviske sprog, nemlig norsk.

Værket består af fem dele og har et forord af M.A.K. Halliday. Kernen udgøres af udvalgte tidligere publicerede arbejder af M.A.K. Halliday, R. Hasan og J.R. Martin fra perioden 1978-1993, der er blevet oversat fra engelsk til norsk af udgiverne Berge, Coppock og Maagerø. Arbejderne forekommer i hhv. den såkaldte Del II (“Språk, kontekst og tekst – aspekter ved språk i et sosialsemiotisk perspektiv”) og Del III (“Anvendt teori”). I Del I (“Om teorien”) og Del IV (“Ordliste og litteraturliste”) finder vi originaltekster af Berge, Coppock og Maagerø, hvis formål det bl.a. er at fungere som ramme for delene II og III (Berge/Coppock/Maagerø 1998: 31).

Men hvorfor dog en sådan glæde over, at dette værk foreligger?

Den systemiske funktionelle lingvistik (herefter: SFL) har sin rod i arbejder af den engelsk-australske lingvist M.A.K. Halliday. Og det er

* *Inger Askehave*
Department of English
The Aarhus School of Business
Fuglesangs Allé 4
DK-8210 Aarhus V

* *Marianne Grove Ditlevsen*
Department of German
The Aarhus School of Business
Fuglesangs Allé 4
DK-8210 Aarhus V

da også omkring hans person, at interessen for SFL er størst. SFL er med andre ord meget udbredt i Australien, som må siges at danne centrum for SFL-lingvister fra hele verden. SFL ses her ikke alene anvendt i forskningssammenhænge, men også i undervisningssammenhænge, og det ovenikøbet på samtlige niveauer i uddannelsessystemet. I vores del af verden anvendes SFL mere eller mindre kun af enkeltpersoner, som primært bruger SFL i forskningsøjemed og evt. undervisning på universitetsniveau. Som eksempler i den sammenhæng kan vi nævne Thomas Bloor, Aston University, Meriel Bloor, University of Warwick, Geoff Thompson, University of Liverpool og Robin Fawcett, University of Wales (Cardiff), i Storbritanien, Erich Steiner, Universität des Saarlandes, Eija Ventola, Martin-Luther-Universität (Halle), og Elke Teich, Universität des Saarlandes, i Tyskland, samt Eva Maagerø, Høgskolen i Agder, i Norge. Derudover er vi nogle stykker i Danmark, der beskæftiger os med SFL, som det vil fremgå af det efterfølgende. Man kan som udløber heraf naturligvis stille sig selv det spørgsmål, hvorfor SFL primært anvendes i engelsktalende områder. Det er der lige så naturligt mange forklaringer på. Men en af forklaringerne kunne være den, at den foreliggende SFL-litteratur for langt hovedpartens vedkommende er skrevet på engelsk, og at der således stort set ikke foreligger litteratur på de enkelte modersmål. Med udgivelsen af Berge/Coppock/Maagerø 1998 har vi som skandinavere endelig et kvalificeret bud på, hvordan vi kan kommunikere om SFL på "vores" modersmål. På den baggrund skal vores glæde over udgivelsen af nærværende værk primært ses.

Vi har valgt at anmelde Berge/Coppock/Maagerø 1998 som en del af en review article, fordi vi ser udgivelsen som en god anledning til - på dansk - at give et overblik over den systemiske funktionelle lingvistik udbredelse i Danmark (afsnit 3). Derudover indeholder artiklen naturligvis også en egentlig anmeldelse af Berge/Coppock/Maagerø 1998 (afsnit 4). Inden vi kommer så vidt, vil det dog være på sin plads ganske kort at præsentere grundideerne bag SFL samt at skitsere styrker og svagheder, som vi ser dem. Dette gøres i nedenstående afsnit 2. Ønsker man en egentlig og mere omfattende introduktion til den systemiske funktionelle lingvistik, kan vi anbefale følgende (engelsksprogede) tit-

ler: Halliday 1994 [1985]¹, Eggins 1994², Martin/Matthiessen/Painter 1997³ samt Thompson 1996⁴. Derudover kan der henvises til Askehave 1998, hvor der i kapitlerne 1-6 ud over en introduktion til selve teorien også findes et historisk overblik. Endelig bør Berge/Coppock/Maaagerø 1998 naturligvis fremhæves, dog med visse forbehold som det vil fremgå af afsnit 4.

2. Introduktion til den systemiske funktionelle lingvistik

Lad os tage udgangspunkt i titlen “Å skape mening med språk”. Den er yderst velvalgt, fordi den så at sige er en omskrivning af den funktionelle del af termen ”systemisk funktionel lingvistik”. Som Halliday selv siger i sit forord til Berge/Coppock/Maaagerø 1998 er SFL en teori, der tager sit udgangspunkt i mening (engelsk: “meaning”, norsk: “mening”) og ikke i form, hvor mening “forklares ved å vise til hvordan språket fungerer i menneskers hverdagsliv” (Berge/Coppock/Maaagerø 1998: 5). Det funktionelle er tillige repræsenteret i grammatikanalysen, hvor “det vises hvordan enhver grammatikalsk konstruksjon utgjør en organisk sammenføyning av gjensidig funksjonelle deler, og ikke en vilkårlig streng av konstituenten som tilhører samme klasse” (Berge/Coppock/Maaagerø 1998: 5).

Den systemiske del af SFL kan med lidt god vilje siges at være repræsenteret ved “språk”. Også her finder vi i forordet Hallidays egen forklaring, idet han siger, “at [SFL] forklarer særskilte forekomster av språk i kraft av det allmenne potensialet som har blitt utviklet av menneskene som snakker og skriver språket i forskjellige kontekster” (Ber-

¹ Dette må siges at være hovedværket for den systemiske funktionelle grammatik – og derfor nærmest uomgængeligt, såfremt man ønsker at arbejde med den systemiske funktionelle grammatik. Fremstillingen er til tider vanskelig tilgængelig, hvorfor det anbefales at læse en af de øvrige titler først mhp. at få et overblik.

² Der er her tale om en relativt let tilgængelig og yderst anbefalelsesværdig fremstilling af den systemiske funktionelle lingvistik i sin helhed.

³ Gennem denne fremstilling får man et mere praktisk indblik i systemisk funktionel grammatik, idet den indeholder øvelser (og en løsningsnøgle). I den forbindelse skal især fremstillingens såkaldte *Troubleshooting*-kapitler fremhæves, hvor konkrete analyseproblemer diskuteres.

⁴ Dette værk er et bud på en introduktion til den systemiske funktionelle grammatik, hvor forfatteren til forskel fra Eggins, Martin, Mathiessen og Painter ikke er at finde blandt Hallidays nærmeste kolleger.

ge/Coppock/Maagerø 1998: 5). Bag disse ord ligger en basal opprioritering af paradigmatiske relationer i sprogbeskrivelse, sådan som Eggins gør glimrende rede for:

“The systemic functional approach gives theoretical priority to paradigmatic relations: systemicists take the notion of choice, or opposition, to be of fundamental importance in understanding how language makes meanings.

In other words, we model language as choice. We represent language as a resource for making meanings by choosing.” (Eggins 1994: 213)

Sprog afbildes på den baggrund som et system af valgmuligheder (de paradigmatiske relationer står i centrum), der alle realiseres forskelligt (de syntagmatiske relationer står i centrum). Konsekvensen heraf er, at der på den måde for det enkelte sprog kan modelleres hele netværk af systemer. Med sådanne netværk af sprogspecifikke systemer, der opbygges på basis af de valgmuligheder, der er til rådighed for en sprogbruger, ligger det lige for, at spørgsmål om relationen mellem de potentielle og de trufne valg naturligt vil blive rejst. Om dette skriver Eggins:

“Thus, systemic linguistics is oriented to asking questions about the relationship between potential and actual meaning choice. Such questions demand a functional approach, and demand that the explanations be sought “outside” language, in the social and cultural context.

This potential/actual orientation also gives us a framework within which it makes sense to compare different choices. In particular, it leads us to consider the **appropriacy** of linguistic choice. Instead of talking about “right” or “wrong” choices, we talk about appropriate or inappropriate choices.” (Eggins 1994: 218)

Den systemiske tilgang til sprogbeskrivelse danner altså således baggrund for at kunne besvare spørgsmål som: Hvorfor har man valgt udtryksmulighed “x” og ikke “y”? eller: Hvorfor er det smartere at vælge udtryksmulighed “x” fremfor “y”? Som det ligeledes fremgår af citatet fra Eggins 1994: 218, kan forklaringen ikke søges i sproget i sig selv, men skal så at sige hentes ind udefra, nærmere bestemt fra den såkaldte situationelle og kulturelle kontekst – altså fra teksteksterne elementer.

En sprogbeskrivelse rækker således ud over beskrivelsen af sproget, hvorfor sprog og tekster bør ses i en større sammenhæng, nemlig i kommunikationssituationen som helhed, hvilket vil sige i de kontekster, hvor sproget bliver anvendt. Der opereres på den baggrund inden for

SFL med flere såkaldte strata eller niveauer/dimensioner. Vi vil i det efterfølgende ganske kort introducere og sporadisk kommentere disse strata. På de nederste strata finder vi fonologi og fonetik; herefter følger 1. det leksiko-grammatiske stratum, hvor analyseenheden ikke overskrider sætningsniveauet, og som er det niveau, der (bør) refereres til, når der er tale om systemisk funktionel grammatik, 2. det såkaldte diskurs-semantiske stratum, hvor analyseenheden er tekster, 3. det situationelle stratum, hvor elementer som felt, medium og afsender-/modtagerforhold spiller en rolle⁵, og endelig 4. det kulturelle stratum.

Der er med SFL tale om en holistisk tilgang til sprogbeskrivelse, hvor de enkelte strata ganske vist kan og bør beskrives uafhængigt af hinanden, men hvor forklaringsværdien opstår ved inddragelse af samtlige strata. Halliday selv fremhæver da også, at det er vigtigt at huske, at fænomener skal observeres “from below, from above and from around”.

Opsummerende kan siges, at SFL ikke interesserer sig for sproget i sig selv, men for sproget som realisering af mening til brug i en kommunikationssituation, og at SFL ikke ser realiseringerne som tilfældige, men som bevidst og/eller ubevidst funktionsbestemte. SFL skal ses som en metode til at kunne vise, “hvordan, og hvorfor, en tekst betyder [engelsk: “means”] det, den gør”, samt “hvorfor en tekst er, eller ikke er, en effektiv tekst set i forhold til dets formål”, sådan som Halliday (1994 [1985]: XV; egen oversættelse) opstiller det som mulige mål for tekstanalyse.

Vi ser det som en stor styrke ved SFL, at den stiller et samlet analyseapparat til rådighed, der inden for den samme teori med de samme grundlæggende ideer og mål er i stand til at binde så vidt forskellige niveauer som eksempelvis grammatik og situationel kontekst sammen. Sprogbeskrivelsen trækkes på den baggrund mod en holistisk eller integrativ – om man vil – tilgang, hvilket øger forklaringspotentiallet. Det skal på dette sted siges, at ikke alle strata og deres indbyrdes relationer er lige udviklede⁶, men at der til stadighed udvikles på SFL.

⁵ Inden for SFL indgår de nævnte elementer i de overordnede begreber *field*, *tenor* og *mode*.

⁶ Den mest udviklede del er den leksiko-grammatiske, den mindst udviklede den kulturelle kontekst og dens samspil med de nedre strata.

Den store styrke er dog samtidig den helt store svaghed. Instrumentariet og den dertilhørende terminologi er meget omfattende, og derfor er analysearbejdet i sagens natur tidskrævende! Men det må siges at være praktiske problemer. Et større problem og dermed en svaghed ved SFL er af mere kommunikativ art. Hallidays arbejder bygger på arbejder af andre lingvister så som de Saussure, Hjelmslev, Jakobsen, Martinet, Greimas og Firth (Berge/Coppock/Maagerø 1998: 22), hvilket har medført, at der inden for SFL også anvendes termer, der stammer fra eksempelvis disses arbejder. Problemet er, at nogle af termerne optræder i SFL-litteratur som centrale termer med en (delvis) anden betydning end den gængse uden for SFL (sådan som det for eksempel er tilfældet med det leksiko-grammatiske tema-/rema-begreb). Så selv om Halliday ganske rigtigt konkluderende anfører om "tekniske begreber", at:

"Når det kommer til stykket har det ingen betydning hva du kaller noe. Men det har betydning at termene brukes på en konsistent måte og står i et konsistent forhold til hverandre." (Berge/Coppock/Maagerø 1998: 6)

så må det siges, at det kan være medvirkende til at skabe forvirring i en debat med udenforstående lingvister.

Det anføres ofte, at SFL er en teori, der er udviklet på basis af det engelske sprog, og som opviser for stærke bindinger til det engelske sprog. Dette skulle gøre teorien uanvendelig på andre sprog. Dertil kan siges, at vi primært ser teorien som en særlig tankegang eller filosofi, der byder på en særlig tilgang til sprog (-beskrivelse, -opfattelse, -evaluering etc.), og at analysemodellen (de enkelte netværk af systemer inkl. realiseringer) ikke nødvendigvis er applicerbar på alle sprog på samme måde, hvilket SFL-folkene også flere gange selv gør opmærksom på som f.eks. i Halliday 1994 [1985]: xxxiiiif. Steiner/Ramm 1995 er i den forbindelse et godt eksempel på, at appliceringen af SFL på et ikke-engelsk sprog, i dette tilfælde tysk, ikke kan og ikke må ske automatisk, idet det dér sandsynliggøres, at der ikke synes at være de samme valgmuligheder for tema-kombination på engelsk og tysk. Det kan naturligvis ses som en svaghed ved teorien, at analysemodellen ikke er umiddelbar applicerbar på samtlige sprog. Men det kan også ses som en styrke, idet SFL således leverer en fælles teoretisk basis til beskrivelse af de enkelte sprog på de respektive sprogs betingelser vel at mærke.

3. Systemisk funktionel lingvistik i Danmark

Som allerede nævnt i indledningen (afsnit 1) gælder det for Danmark som for den øvrige del af Europa, at SFL p.t. primært anvendes af enkeltpersoner fra de højere læreranstalter, nærmere bestemt af personer fra Aalborg Universitet, Handelshøjskolen i Århus samt Syddansk Universitet, Odense⁷. Set ud fra et interesseperspektiv kan man overordnet tale om to grupper af SFL-lingvister i Danmark. Den ene gruppe bedriver primært anvendt lingvistik, og den anden gruppe tager udgangspunkt i teoridiskussion om applicering af SFL på ikke-engelske sprog.

På Aalborg Universitet arbejder Inger Lassen i sin ph.d.-afhandling (Lassen 1999a) med Hallidays begreb grammatiske metaforer. Lassen, der hører til gruppen med størst interesse for den anvendte lingvistik, anvender engelske tekniske manualer til beskrivelsen.

På Handelshøjskolen i Århus er vi et par stykker, der arbejder ud fra SFL. Også vi hører til gruppen med størst interesse for den anvendte lingvistik. Inger Askehave har bl.a. i sin ph.d.-afhandling (Askehave 1998) arbejdet med SFL-genrebegrebet og undersøgt, hvordan formålet med engelske virksomhedsbrochurer afspejler sig i brochurens sproglige strukturer. Marianne Grove Ditlevsen arbejder på et projekt om virksomheders årsberetning. En af problemstillingerne går i sin umiddelbare enkelthed ud på at undersøge, hvorvidt og i givet fald hvordan virksomheder med et generelt dårligt årsregnskab på samme tid giver "et retvisende billede" med dertil hørende negative informationer og udnytter årsberetningen til positiv markedsføring af virksomheden⁸. Derudover er der et par kolleger, der i mindre omfang primært i undervisningsøjemed læner sig op ad det apparat, der er udviklet inden for SFL til genrebekrivelse på det kontekstuelle stratum.

På Syddansk Universitet, Odense, finder vi den gruppe af SFL-lingvister, der primært tager udgangspunkt i teoridiskussion om applicering af SFL på ikke-engelske sprog, og som må siges at spille den

⁷ Derudover ved vi, at enkeltpersoner på Københavns Dag- og Aftenseminarium også arbejder med SFL. Det har dog desværre ikke været muligt for os at få informationer om, hvilken rolle SFL spiller i den sammenhæng.

⁸ Første resultater er blevet præsenteret i foredraget "Der Geschäftsbericht aus kommunikativ-funktionaler Perspektive" på GAL's konference, efteråret 1999.

største rolle i SFL-sammenhænge og nærmest udgøre en undtagelse⁹. Her er der en decideret SFL-projektgruppe for dansk, bestående af Flemming Smedegaard, Bjarne le Fevre Jakobsen, Thomas Lund Andersen og Uwe Helm Petersen. Arbejdsgruppen har i den forløbne periode koncentreret sig om at diskutere, hvorledes den systemiske funktionelle grammatik kan appliceres på dansk. Kompendierne Andersen/Smedegaard 1998 samt Smedegaard 1999 kan ses som udløbere af disse diskussioner. Interessant i den sammenhæng er det at måtte konstatere, at den engelske terminologi fastholdes i begge kompendier. Om dette skriver Smedegaard:

“Jeg gør opmærksom på, at jeg helt overvejende har valgt at fastholde de engelske begreber i introduktionen for at sikre en tilstrækkelig éntydig begrebsbrug uden misvisende konnotationer til den traditionelle grammatik og for at undgå uheldige oversættelser, da alle problemer i forbindelse med en oversættelse langt fra er tænkt igennem endnu. Da det er hensigten, at denne introduktion skal læses sammen med et af de engelsksprogede introduktionsværker til SFL, sikrer fastholdelsen af de engelske begreber samtidig en éntydig genkendelse af begreberne.” (Smedegaard 1999: 6)

Der kan være argumenter både for og imod denne fremgangsmåde, men den betyder i hvert fald, at der stadig ikke foreligger et dansk SFL-begrebsapparat, selvom der her kan siges at foreligge dansksproget SFL-litteratur. Kompendierne er et udtryk for, at der på SDU, Odense, finder egentlig undervisning sted, der bygger på SFL. Ved Institut for Sprog og Kommunikation, Syddansk Universitet, Odense, indgår SFL allerede i disciplinen “Sprogbeskrivelse” på sidefagsuddannelsen “Virksomhedskommunikation inden for Dansk”. Inden for de kommende semestre vil SFL også være at finde på Fransk-, Spansk-, Dansk-, Engelsk- og Tysk-uddannelserne. Som eksempel på et eksamensprojekt fra Syddansk Universitet, Odense, henvises til Andersen/Vestergaard-Lund 1998a, 1998b og 1998c samt som udløber heraf Andersen 1999.

I efteråret 1999 startes der på Syddansk Universitet, Odense, iøvrigt tillige en tværspørglig SFL-kreds. Formålet med denne kreds, hvor flere sprog vil være repræsenteret, er at diskutere sprogspecifikke SFL-problemer.

⁹ Vi vil i den forbindelse gerne takke Lektor Uwe Helm Petersen, Institut for Sprog og Kommunikation ved Syddansk Universitet, Odense, for at have informeret os om SFL's status på stedet.

Samlet kan det siges, at der de senere år bliver stadig flere lingvister ved de højere læreranstalter i Danmark, der i større eller mindre omfang arbejder aktivt med SFL (se bl.a. Askehave 1999a, Lassen 1999b og Zethsen 1999 alle fra Maagerø 1999 samt Askehave 1999b.). At interessen for SFL er tilstede i Danmark, blev helt tydeligt i sommeren 1999, da Forskerskolen ved Syddansk Universitet, Odense, udbød et ugekursus ("Principles of Systemic Functional Theory") med M.A.K.Halliday og C.M.I.Mathiessen som kursusledere. Kurset var godt besøgt af primært indenlandske ph.d.-studerende, men vi var også mange andre interesserede.

4. Anmeldelse

Berge/Coppock/Maagerø 1998 er som nævnt i indledningen primært en samling oversatte tidligere publicerede arbejder (Del II og III) med tilføjelse af nye bidrag (Del I og V). På den baggrund har vi fundet det mest oplagt at anmelde Berge/Coppock/Maagerø 1998 ud fra et overordnet perspektiv. Det betyder, at vi primært ønsker at diskutere værkets berettigelse og værdi ud fra stikord som formål, målgruppe og middel (afsnit 4.1-4.3). I afsnittet om middel vil der være en egentlig anmeldelse af delene I (afsnit 4.3.1) og IV (afsnit 4.3.2), da de som nævnt ovenfor består af originalarbejder. Vi afstår af gode grunde bevidst fra at kommentere oversættelses kvaliteten. Dertil skal der bedre norskundskaber til, end vi er i besiddelse af.

4.1. Formål

At beskrive formålet med denne artikelsamling er faktisk ikke helt nemt. For selv om Berge i artikelsamlingens indledende kapitel (pp. 18-20) giver mindst tre grunde til, at man har valgt at oversætte artikler af Halliday, Hasan og Martin og udgive dem samlet i denne form, leder hans præsentation ikke frem til et eksplicit formål med bogen. De tre grunde er ifølge Berge:

- For det første at modersmåls lærerne (i dette tilfælde norsklærerne) bør have kendskab til, hvad sprog og sprogudvikling er for at kunne hjælpe de studerende med at opbygge en sproglig kompetence i skolens fag. Da Halliday-skolen bl.a. har beskæftiget sig med børns sprog og udviklingen af den sproglige kompetence, er det derfor relevant at oversætte og samle artikler fra denne skole.

- Som anden grund nævnes, at det er lærerne, der har ansvaret for at opbygge og udvikle børns og unges sproglige kompetence. Dette kræver, at man som underviser til stadighed tilegner sig ny viden om sprog: hvad sprog er generelt, hvordan vi skaber mening med sprog, hvilken rolle sproget har osv. Her er Hallidays semiotiske tilgang til sproget brugbar.
- Tredje grund er, at Halliday-skolens synspunkter stemmer meget godt overens med de synspunkter, Landslaget for norskundervisning (LNU) har fremført i diskussionen om, hvordan man skal undervise i norsk, og hvilke kompetencer, norsklærerne bør have. Hidtil har Landslaget talt varmt for en tilgang til sprog, der fokuserer på sammenhængen mellem kontekst, tekst og sprog uden dog at have haft et konkret teoretisk afsæt. Når man nu udgiver denne bog, er det for at give norsklærerne den teoretiske tilgang til disse elementer via Halliday-skolen.

Der er et meget stor overlap mellem ovenstående grunde. Og det er først efter flere gennemlæsninger, at man med lidt god vilje kan skelne mellem de tre og deraf udlede den overordnede argumentation, som må være:

- At det er skolens opgave at opbygge og udvikle børn og unges sproglige kompetence (skriftlig såvel som mundtlig).
- At dette kræver, at man som underviser til stadighed tilegner sig ny viden om sprog: hvad sprog er generelt, hvordan vi skaber mening med sprog, hvilken rolle sproget har osv.
- Og her kommer denne artikelsamling med bidrag fra Halliday-skolen ind, idet man med denne samling giver underviserne direkte adgang til en sådan teoretisk viden om sprog.

Overordnet må man kunne konkludere, at redaktørerne ønsker, at give læseren en **sprogteoretisk** ballast i form af en generel introduktion til Hallidays funktionelle lingvistik. Denne antagelse bygger vi bl.a. også på Hallidays bemærkning i artikelsamlingens forord, hvor han i en kommentar til valget af tekster til artikelsamlingen siger: ”Til sammen tilbyr disse [teksterne] en velordnet innføring i teorien [...]” (Berge/Coppock/Maagerø 1998: 6).

Endemålet med artikelsamlingen må så være at kunne implementere denne viden i undervisningen og dermed være med til at opbygge og udvikle børns sproglige kompetence.

Det, man måske savner at få at vide, er, hvordan man som læser kommer fra den teoretiske viden til en brug af denne viden i en konkret undervisningssituation – med andre ord, hvordan opfyldes bogens endemål? I hvert fald kommer redaktørerne kun med få konkrete redskaber til en sådan brug i denne artikelsamling (her kun i form af en norsk-engelsk ordliste og Maagerøs introduktion til funktionel sætningsanalyse (se afsnit 4.3.1)).

Det vil sige, læseren får vha. artikelsamlingen en generel indføring i en sprogteori, men mangler stadig de helt konkrete redskaber, der gør teorien anvendelig i praksis. Man kan imidlertid ikke klandre redaktørerne for “kun” at ville fremstille teorien bag Halliday-skolen. Det er jo deres valg. Det havde måske bare været mere i den “funktionelle ånd” i højere grad at vise, hvad man efterfølgende ville kunne gøre i praksis med dette teoriapparat. Men et sådant bidrag kan jo altid komme som en opfølgning til denne bog.

4.2. Målgruppe

Redaktørerne fastslår, at bogen er beregnet for alle, der interesserer sig for sprog, sprogudvikling og sprogindlæring – og at den især kan bruges af studerende ved universiteter og højskoler samt lærere på alle niveauer i uddannelsessystemet. Dog nævnes det, at den primære målgruppe er lærerne – i dette tilfælde norsklærere på alle niveauer i uddannelsessystemet (Berge/Coppock/Maagerø 1998: 18).

Problemet med denne bogs målgruppe er, at den er meget bred og mangler præcisering. Der er f.eks. forskel på, om man henvender sig til en folkeskolelærer med ringe kendskab til lingvistik og en universitetslektor, der måske selv underviser i lingvistik. Det betyder samtidig, at det stof, man vælger at bringe, kan blive svært at få tilpasset en så forholdsvis bred målgruppe.

Der gøres dog forsøg på at tage højde for den del af læserne, hvis kendskab til lingvistik er forholdsvis begrænset (bl.a. vha. introduktionerne i Del I og ordlisten i Del IV – se afsnit 4.3.1 samt 4.3.3). Sådanne tiltag vidner om, at man erkender, at dele af den primære målgruppe kan få problemer med at forstå bogen. På den anden side må det nævnes som et positivt træk, at bogen præsenteres som et “tag-selv-bord”, forstået på den måde at læsere med vidt forskellige forudsætninger kan udvælge forskellige dele af bogen. Bl.a. anbefaler redaktørerne, at alle

læser Del I og II, mens de med særlige interesser (og forudsætninger?) kan tilføje Del III.

4.3. Middel

Vi har valgt at kalde dette afsnit “middel”. Det skal afspejle, at vi vil gøre rede for de måder, hvorpå man forsøger at nå bogens formål og målgruppe. “Midlerne” kan kort opsummeres som: Introduktioner af Berge og Maagerø (Del I), Artikelsamlingen (Del II og III) samt Ordlisten og Litteraturlisten (Del IV).

4.3.1. Del I – ”Om teorien”

Berges bidrag “Å skabe mening med sprog – om Michael Halliday og hans elevs socialesemiotikk” fungerer dels som indledning til værket i sin helhed, som det allerede måtte være fremgået af ovenstående, og dels som introduktion til den systemiske funktionelle teori. Bidraget indeholder en egentlig introduktion til den systemiske funktionelle teori og kan læses uafhængigt af resten af værket. Berge kommer ind på baggrunden for SFL, teoriens ståsted i forhold til andre teorier samt de mest grundlæggende betragtninger inden for SFL såsom sprog som del af semiotikken, kontekstens betydning for de sproglige realiseringer og de tre såkaldte metafunktioner.

Ser man på bidraget som indledning til værket i sin helhed, må man sige, at det ville have været oplagt, om Berge henviste direkte til steder i Del II og III, hvor et givet emne eller synspunkt blev taget op. Det havde således f.eks. været en god læsehjælp i forbindelse med temaet “kontekst” at blive gjort opmærksom på, hvor man kan finde de centrale diskussioner om f.eks. kontekstens betydning (eks. Del I, artikel 1 og 3, samt Del III, artikel 3). Eller Berge kunne have henvist til Del III, artikel 1, i forbindelse med temaet “protosprog”. Sådanne henvisninger ville have bundet værket som helhed tættere sammen og havde måske i højere grad kunnet bidrage til at lette forståelsen af teksterne i Del II og III.

Ser man på bidraget som introduktion til SFL, skal det pointeres, at bidraget vidner om overblik og indsigt. Og så har Berge forstået at formidle et rammende billede af den systemiske funktionelle teori på et relativt letskevret norsk, som vi kan bedømme det. Der er således tale om dejlig læsning, der kan anbefales den, der ønsker at få et indblik i

teorien og/eller et overblik over teoriens placering i forhold til andre lingvistiske teorier.

Maagerø præsenterer i sit bidrag “Hallidays funktionelle grammatik – en præsentation” den mest udbyggede del af den funktionelle lingvistik, nemlig grammatik-delen, hvilket må siges at være en utaknemmelig opgave at gøre på blot ca. 30 sider. Præsentationen sker “etter ønske av Michael Halliday selv” (Berge/Coppock/Maagerø 1998: 31). Derudover præsenteres kohæsi on, der egentlig ikke hører til grammatik-delen, men til den såkaldte diskurs-semantik. Det synes dog rimeligt ud fra den betragtning, at læseren kan trække på denne viden ved læsning af eksempelvis Del II, artikel 5 – et forhold, der godt kunne være blevet ekspliciteret. Man finder i bidraget, der kan læses uafhængigt af resten af værket, en meget kort beskrivelse af de vigtigste elementer inden for den systemiske funktionelle grammatik.

Som det var tilfældet med Berges bidrag, kan man også betragte Maagerøs bidrag både som selvstændig introduktion til den systemiske funktionelle grammatik og som understøttende introduktion til værket som helhed.

Ser vi først på bidraget som understøttende introduktion til værket som helhed, synes det ved første øjekast at være positivt, at alle de vigtigste delelementer i den systemiske funktionelle grammatik nævnes. Men spørgsmålet er, om ikke en ligeværdig præsentation af samtlige generelt set vigtige aspekter på så lidt plads snarere afskrækker frem for hjælper læseren. Man kan i det hele taget diskutere, hvorvidt et sådant afsnit er berettiget som introducerende del til Del II og III, idet det ikke synes nødvendigt for forståelsen af størsteparten af artiklerne. Alene Martins artikel “Livet som substantiv: en undersøkelse av naturvitenskapenes og humanioras univers” (Del III, artikel 5) synes at kræve en mere specifik viden.

Ser vi på bidraget som selvstændig introduktion til den systemiske funktionelle grammatik, må man sige, at introduktionen desværre efterlader et indtryk af opremsning, hvor man måske i et introducerende afsnit har mere brug for sammenbinding mellem de enkelte komponenter i den systemiske funktionelle grammatik. I forlængelse heraf savner vi med den beskrevne målgruppe for øje en større fokusering på funktionsspektet i grammatik-delen og som udløber heraf kommentarer til, hvad de enkelte analyser så siger noget om, og dermed hvad vi kan bru-

ge dem til. Et par steder ses ansatsen til netop det, vi her efterlyser. Eksempelvis skriver Maagerø:

“Relasjonelle prosesser forekommer ofte i undervisningen i skolen i fag som fysikk, geografi, matematikk og økonomi. Gjennom slike prosesser skaper disse fagene et systematisk teknisk vokabular og en måte å klassifisere verden på.” (Berge/Coppock/Maagerø 1998: 45)

Dette er informationer, som af mange grunde er yderst væsentlige. Det havde dog været helt optimalt med et par forklarende eksempler.

Konkluderende kan det siges om bidraget, at der synes at være stor fokus på den systemiske funktionelle grammatik som analyseapparat, og at man her finder en udmærket første overordnet introduktion til selve analyseapparatet.

4.3.2. Del II og III – ”Språk, kontekst og tekst – aspekter ved språk i et sosialsemiotisk perspektiv” samt ”Anvendt teori”

Bogen kaldes en “artikelsamling”. Det er måske lidt misvisende, da den ikke kun indeholder oversatte artikler, men også en oversat bog. Således optræder Halliday og Hasan’s bog fra 1985 “Language, Context and Text” i en fuldstændig oversat version, og udgør artikelsamlingens Del II kaldet “Språk, Kontekst og Tekst”. Det er derfor først i Del III “Anvendt Teori”, man finder de udvalgte artikler af Halliday (5 stk) og Martin (2 stk).

At man har valgt at lade Halliday og Hasan’s “Language, Context and Text” udgøre Del II er meget rimeligt. Bogen blev i 1989 genoptrykt i en serie af monografier om sprogindlæring tilegnet lærere og lærerstuderende. Dvs. Halliday og Hasans bog har tidligere vist sig at være velegnet til en målgruppe lig denne artikelsamlings målgruppe (en oplysning, som meget apropos kunne være bragt i en kort introduktion til Del II). På trods af sine snart 15 år på bagen giver “Language, Context and Text” en god forståelse af, hvad socialsemiotik er, og læseren præsenteres for nøglebegreber inden for teorien såsom “registervariation”, “sprogfunktioner”, “tekststruktur”, “kohærens” – alle begreber, som læseren kan bruge i artikelsamlingens Del III. Som nævnt i afsnit 4.1 er artikelsamlingens formål først og fremmest at give en teoretisk introduktion til Halliday-skolen. Dette formål opfyldes til fulde i Del II. Men som læser savner man nok alligevel at blive præsenteret for, hvor-

dan man selv kan gå i gang med at bruge teorien i praksis. Om ikke andet kunne man have tilføjet, at de, der ønsker at kombinere teori og praksis, kunne prøve at læse Eggins bog fra 1994 "An Introduction to Systemic Functional Linguistics", der stort set behandler de samme nøglebegreber, men kombinerer teoriapparatet med konkrete analyser.

Del III, kaldet "Anvendt Teori", indeholder 7 artikler. De første tre artikler af Halliday om børns sproglige udvikling ("Mening og konstruktion af virkelighed i tidlig barndom"), sproget som kode/adfærd ("Språket som kode og språket som atferd: en systemisk-funktionell forståelse av dialogens egenskaper, vekst og utvikling") samt forholdet mellem sprog og socialstruktur ("En tolkning av den funksjonelle sammenhengen mellom språk og sosial struktur") er alle karakteriserede ved hovedsageligt at være teoretiske overvejelser om, hvad sprog er. De adskiller sig derfor måske ikke væsentligt fra Del II – men bygger videre på mange af de begreber, der blev introduceret i Del II.

De næste tre artikler af henholdsvis Halliday og Martin ligger mere inden for anvendt teori. Artikel 4 ("Muntlige og skriftlige måter at mene på") af Halliday beskriver forskelle i mundtlig og skriftlig kommunikation – med fokus på undervisningssituationen. Her gives konkrete eksempler på forskelle mellem skrift og tale, og det er hovedsageligt tekster fra skolen, der analyseres. Artikel 5 ("Skriving i naturfaget: om å lære å behandle tekst som teknologi") og 6 ("Livet som substantiv: en undersøkelse av naturvitenskapenes og humanioras univers") af J.R. Martin fokuserer på den skriftlig kommunikation i skolen. Her er der igen eksempler på praktiske analyser af forskellige genrer inden for undervisningsverdenen, og Martins analyser er bestemt interessante for undervisere at stifte bekendtskab med.

Endelig følger artikel 7 ("Språket og den naturlige verden") af Halliday, som igen er et mere teoretisk/filosofisk bidrag om, hvad sprog er, og hvilken rolle sproget spiller nu og i fremtiden.

Overordnet må man sige, at set i forhold til artikelsamlingens formål – at give læseren en **sprogteoretisk** ballast i form af en generel introduktion til Hallidays funktionelle grammatik/socialsemiotik – er sammensætningen af artikler i denne artikelsamling yderst velvalgt. Artiklerne præsenterer nøgleområderne inden for den funktionelle teori med vægt på relationen mellem sprog og kontekst generelt. Derudover finder man som nævnt også artikler med fokus på sprogbrug i en bestemt kontekst – nemlig i undervisningssituationen. Det, man derimod godt

kunne savne, er at få adgang til artikler, der mere direkte kan opfylde artikelsamlingens endemål – at kunne opbygge og udvikle børns sproglige kompetence. Med andre ord, det havde også været relevant med artikler, der viste, **hvordan** man kunne bruge den funktionelle teori i praksis – eller i det mindste en henvisning til nogle af de artikler, der netop omhandler disse aspekter inden for en funktional ramme. Her tænkes f.eks. på artikelsamlingen af Martin & Painter 1986 (“Writing to Mean: Teaching Genre Across the Curriculum”), hvor der findes forskellige bidrag (bl.a. af Martin), der alle i teori og praksis behandler sprog og genrer – med udgangspunkt i undervisningssituationen. I et senere tidsskrift – *Annual Review of Applied Linguistics* (1993) 13, giver Martin i sin artikel “Genre and Literacy – Modelling Context in Educational Linguistics” også konkrete anvisninger på, hvordan man som underviser kan bruge SFL til at forbedre de studerendes sproglige kompetence. Her er igen konkrete analyser af tekster og ikke mindst kommentarer, der er brugbare for undervisere.

Men ligesom den sproglige ytring iflg. SFL hele tiden sammensættes af “valg”, er en artikelsamling jo også underlagt valg og fravalg. Og overordnet må man sige, at de valg, der er foretaget her, bestemt er relevante set i forhold til bogens overordnede formål og primære målgruppe.

Endelig skal det tilføjes, at i og med at artikelsamlingen består af tekster, der spænder over en tyveårs periode (fra sidst i halvfjerdserne til midt i halvfemserne) havde det været hensigtsmæssigt med en introduktion til hver artikel fra enten Halliday selv eller redaktørerne. En sådan introduktion kunne ridse hovedtrækkene i den efterfølgende artikel op, være med til at sætte den enkelte artikel lidt i perspektiv samt bringe den up-to-date. F.eks. kunne det være interessant at få at vide, hvem artiklens oprindelige målgruppe var, hvordan den blev modtaget i sin tid, hvilke nye teoretiske tiltag, der er blevet gjort siden dengang, hvorfor lige netop denne artikel er valgt ud til artikelsamlingen, osv. Det ville kunne virke som en appetitvækker til hver artikel og være en god støtte til læsere, der stifter bekendtskab med SFL for allerførste gang.

4.3.3. Del IV – “Ordliste og litteraturliste”

Ordlisten i Del IV består af centrale engelsksprogede termer inden for

SFL og de tilsvarende oversatte norsksprogede termer. Berge skriver om ordlisten, at den er til “for å lette læsningen og legge til rette for en framtidig bruk av sosialsemiotikken også på norsk” (Berge/Coppock/Maagerø 1998: 31). Den kan næppe være med til at lette læsningen af delene II og III, da der jo her netop er tale om artikler, der allerede er oversat til norsk. Men dens sigte er helt klart fremadrettet, hvilket også fremgår tydeligt af følgende citat, hvor Berge uddyber ordlistens funktion:

“For dem som vil lese mer og tilegne seg tekstene på originalspråket, håber vi en slik liste kan gjøre disse tekstene litt mer gjennomsiklige.”
(Berge/Coppock/Maagerø 1998: 31)

Der er næppe tvivl om, at eksistensen af et norsk begrebsapparat - sådan som ordlisten kan ses som udtryk for - vil kunne være en god hjælp ikke blot ved læsning af de oversatte tekster på originalsproget, men også ved læsning af anden engelsksproget SFL-litteratur. Det store stykke arbejde, der ligger bag ved den engelsk-norske ordliste kan i høj grad også komme danske lingvister til gode, idet vi med udgangspunkt i ordlisten kan opstille et dansk begrebsapparat.

Ser vi på værket som helhed skyldes vor glæde over udgivelsen af Berge/Coppock/Maagerø 1998, som nævnt i indledningen, primært at det er det første værk om SFL på et af de skandinaviske sprog. Forklaringen på, hvorfor vi tillægger dette faktum stor betydning, er den, at vi har erfaring for, at udbredelsen og anvendelsen af en given teori er meget afhængig af, at der foreligger litteratur skrevet på ens modersmål. Dette er et synspunkt, der går imod danskernes generelle opfattelse af, at vi jo alle kan engelsk - eller i hvert fald de bedre uddannede af os. Så det burde altså ikke være et problem at tilegne sig teoretisk viden på engelsk¹⁰. Men her er det vigtigt at tage i betragtning, at forståelsen af en teori kun er et første skridt mod også at anvende teorien. Og her viser det sig så - som vi vil mene -, at manglen på SFL-litteratur skrevet på ens modersmål og dermed manglen på et sprogspecifikt begrebsapparat for SFL hæmmer (ikke udelukker!) udbredelsen af SFL.

Den anden del af del IV består af en litteraturliste. Ikke overraskende finder vi her den litteratur, der henvises til gennem hele værket. Med

¹⁰ Om de af os, der ikke har et indgående kendskab til engelsk, virkelig kan tilegne os teoretisk viden, uden meninger går tabt, forhold misforstås o.l., vil vi ikke komme nærmere ind på her.

målgruppen og formålet for øje havde det dog været ideelt, om denne liste var blevet suppleret med litteratur, der kan henvise læseren til andre relevanter artikler inden for bestemte områder. Hvis man som læser f.eks. er specielt interesseret i børns sproglige udvikling, vil det være meget nyttigt med en henvisning til andre artikler inden for SFL, som har behandlet emnet. Sådanne tiltag ville nemlig være med til at bringe læseren videre.

5. Konklusion

Overordnet må man sige, at vi til trods for de problemer, vi har påpeget i forbindelse med anmeldelsen af bogen ”Å skabe mening med språk”, anser bogen for et utroligt vigtigt redskab til at udbrede kendskabet til SFL – ikke kun i Norge, men i hele Norden. Man ser her, hvordan der for første gang er gjort en stor indsats for at få SFL tilpasset et nordisk publikum vha. oversatte artikler, introduktioner til SFL på norsk og ikke mindst en ordliste. De faldgruber redaktørerne er stødt på i denne proces - såsom et noget uklart formål, en bred målgruppe osv. - skyldes sikkert ikke, at redaktørerne har oversat disse, men snarere at de i deres begejstring over alt det, SFL har at byde på, vælger at inkludere så mange forskellige aspekter af SFL som overhovedet muligt for derved at kunne nå ud til så mange potentielle brugere som muligt. Som nævnt tidligere skal bogen derfor måske helst ses som et stort tag-selv-bord, hvor redaktørerne har dækket op med mange forskellige SFL-retter og hvor det nu er op til den enkelte læsere at fylde tallerknen med netop det, han/hun mener at have lyst til.

Litteratur:

- Andersen, T.L. (1999). *I begyndelsen var Ordet. Om kommunikative handlingers placering i organisationskulturanalysen (=Merino nr. 28)*. Center for Erhvervsproglige Studier, Syddansk Universitet, Odense Universitet.
- Andersen, T.L. & Vestergaard-Lund, Morten (1998a). *Symbolistisk kulturanalyse (=Merino nr. 24)*. Center for Erhvervsproglige Studier, Odense Universitet.
- Andersen, T.L. & Vestergaard-Lund, Morten (1998b). *Funktionel kommunikationsanalyse (=Merino nr. 25)*. Center for Erhvervsproglige Studier, Odense Universitet.
- Andersen, T.L. & Vestergaard-Lund, Morten (1998c). *Kommunikationsplanlægning (=Merino nr. 26)*. Center for Erhvervsproglige Studier, Odense Universitet.
- Andersen, T.L. & Smedegaard, F. (1998). *Vejledning i funktionel kommunikationsanalyse. Om brugen af M.A.K. Hallidays systemisk funktionelle grammatik på dansk*

- (=U.nr. 06.94.981152). Center for Nordiske Studier, Odense Universitet.
- Askehave, I. (1998). *A Functional Interpretation of Company Brochures. From Context to Text*. Ph.D.-afhandling. Det Erhvervsproglige Fakultet, Handelshøjskolen i Århus.
- Askehave, I. (1999a). How Do We Account for the Purpose of Texts? A Critical View on Genre Theory. In *Maagerø 1999*. 6-14.
- Askehave, I. (1999b). Communicative Purpose as Genre Determinant. In *Hermes* 23. 13-23.
- Eggs, S. (1994). *An Introduction to Systemic Functional Linguistic*. London: Pinter Publishers.
- Halliday, M.A.K. (1994 [1985]). *An Introduction to Functional Grammar*. London: Arnold.
- Lassen, I. (1999a) *Accessibility and Acceptability in Technical Manuals – A Survey of Style with the Emphasis on Grammatical Metaphor*. Ph.D.-afhandling. Det Humanistiske Fakultet, Aalborg Universitet.
- Lassen, I. (1999b). Modelling Genre in Systemic Functional Linguistics – the Technical Manual as a Case in Point. In *Maagerø 1999*. 15-35.
- Maagerø, E. (ed.) (1999). *Nordic Contribution to the 25th International Systemic Functional Congress, Cardiff University 1998*. Agder College. Publications series no. NO51.
- Martin, J.R. (1993). Genre and Literacy – Modelling Context in Educational Linguistics. In *Annual Review of Applied Linguistics* 13. 141-172.
- Martin, J.R., Matthiessen, C.M.I.M. & Painter, C. (1997). *Working With Functional Grammar*. London: Arnold.
- Martin, J.R. & Painter, C. (eds.) (1986). *Writing to Mean: Teaching Genre Across the Curriculum*. Applied Linguistics Association of Australia. Occasional Papers no 9.
- Smedegaard, F. (1999). *Introduktion til Funktionel Kommunikationsanalyse. Om brugen af den Systemisk Funktionelle Lingvistik til analyse af dansksproget kommunikation* (= U.nr. 06.55.991586). Institut for Sprog og Kommunikation, Odense Universitet, Syddansk Universitet.
- Steiner, E. & Ramm, W. (1995). On Theme as a grammatical notion for German. In *Functions of Language* 2,1. 57-93.
- Thompson, G. (1996). *Introducing Functional Grammar*. London: Arnold.
- Zethsen, K.K. (1999). The Multifunctional Nature of Lexical Strings. In *Maagerø 1999*. 50-59.

